

146. löggjafarþing 2016–2017.
Þingskjal 567 — 434. mál.
Stjórnartillaga.

Umsögn Samskiptamiðstöðvar heyrnarlausra og heyrnarskertra um tillögu til þingsályktunar

um stefnu og framkvæmdaáætlun í málefnum fatlaðs fólks fyrir árin 2017–2021.

Valgerður Stefánsdóttir
9.5.2017

Árið 2011 voru sett ný lög nr 61 um stöðu íslenskrar tungu og íslensks tákn máls. Með þeirri lagasetningu færðist lagaleg sýn á döff fólk frá sjónarhorni læknisfræði og umönnunar til sjónarhorns um tungumál og aðgengi. Í 13. gr. laga nr. 61/2011 segir: „Íslenskt tákn má er jafnrétt hátt íslensku sem tjáningarform í samskiptum manna í milli og er óheimilt að mismuna mönnum eftir því hvort málið þeir nota.“ Þá segir einnig að ríki og sveitarfélög skuli tryggja að allir sem þess þurfa eigi kost á þjónustu á íslensku tákn máli. Ríki og sveitarfélög beri ábyrgð á því að varðveita íslenskt tákn má, þróa það og stuðla að notkun þess.

Réttur fólks sem reiðir sig á íslenskt tákn má til samskipta, döff fólks, verður því ekki lengur skýrður í lögum út frá fötlun heldur tungumáli. Í hópi döff fólks eru fatlaðir einstaklingar á sama hátt og í samfélagi íslenskunnar. Sú skylda er lögð á stjórnvöld að þau sjái til þess að heyrnarskertur eða heyrnarlaus manneskja geti átt samskipti og haft aðgang að þjónustu samfélagsins, til jafns á við aðra, á íslensku tákn máli.

Íslenskt tákn má er annað mál en íslenska en jafnrétt hátt íslensku til samskipta.

Ekki hefur verið lagt fé í að tryggja rétt döff fólks, sem málmínnihlutahóps, þannig að fullnægjandi sé. Í stefnu og framkvæmdaáætlun í málefnum fatlaðs fólks fyrir árin 2017–2021 er gert ráð fyrir að stefnan eigi einnig við um fólk sem er heyrnarlaust eða heyrnarskert. Því er rétt að benda á eftirfarandi:

I. Meginmarkmið og forsendur í málefnum fatlaðs fólks 2017–2021.

Sérstaklega þarf að gæta þess að réttindi þeirra sem reiða sig á íslenskt tákn má til samskipta séu tryggð með tákn málstúlkun eða tákn málstalandi veitendum þjónustu.

Til þess að *undirmarkmið* náist í tilviki þeirra sem reiða sig á íslenskt tákn má til samskipta þarf að taka sérstaklega fram og tryggja rétt þeirra til túlkajónustu vegna:

1. Aðgengis að samfélaginu til jafns við aðra.
2. Atvinnuþátttöku

3. Að efla almennt heilbrigði fatlaðs fólks.

4. Að stuðla að jákvæðu viðhorfi til málefna fatlaðs fólks.

Tryggja þarf sérstaklega að gert verði átak í að fræða veitendur þjónustu og almenning um íslenskt táknmál samfélag, sögu og menningu döff fólks.

5. Að fatlað fólk hafi sömu tækifæri til menntunar og aðrir.

Að tryggt sé að döff fólk geti notað íslenskt táknmál til samskipta til þess að fá sömu tækifæri til menntunar. Tryggja þarf sérstaklega að nemendur sem eru heyrnarlausir og heyrnarskertir fái notið menntunar á íslensku táknmáli (sbr lög nr 61/2011, 91/2011 og aðalnámskrá grunnskóla). Að gerðar séu kröfur til kennara þeirra um lágmarkskunnáttu í íslensku táknmáli a.m.k. B2 miðað við evrópska tungumálarammann og að kennarar hafi sérþekkingu á máltöku á íslensku táknmáli og tvítyngi. Að nemendur fái námsgögn á íslensku táknmáli eins og lög segja fyrir um.

6. njóta mannréttinda til jafns við aðra, þ.m.t. réttarins til sjálfstæðs lífs.

7. að þjónustan stuðli að sjálfstæði og þátttöku til jafns við aðra.

Engin lög eða reglur tryggja rétt döff fólks til þátttöku með táknmálstúlkun en Túlkabjónusta er forsenda sjálfræðis, sjálfstæðis og þátttöku.

II. Framkvæmdaáætlun í málefnum fatlaðs fólks 2017–2021.

A. Aðgengi.

Undirmarkmið 1: Að fatlað fólk hafi aðgengi að samfélaginu til jafns við aðra.

Mælikvarði: Hlutfall fatlaðs fólks sem telur að aðgengi að manngerðu umhverfi sé gott.

A.1. Algild hönnun verði leiðarljós við alla skipulagningu manngerðs umhverfis.

Huga þarf að þörfum heyrnarlauss fólks þegar unnið er með algilda hönnun og að fólk sem reiðir sig á íslenskt táknmál til samskipta eigi auðveldan að gang að öðrum sem nota sama mál. Stór hópur döff fólks fæddist 1964 og er að eldast. Það þarf t.d. að huga að sjónrænu umhverfi á elliheimili fyrir þennan hóp, t.a.m. opnar hæðir þar sem sést á milli hæða, gler í stað veggja.

A.4. Aðgengilegar upplýsingar um réttindi, þjónustu og annað efni.

Markmið: Að fatlað fólk geti nálgast upplýsingar um rétt sinn og þjónustu.

Vefsíður, fræðsluefni og upplýsingar þarf að vera á íslensku táknmáli til þess að döff fólk geti nálgast upplýsingar um réttindi og þjónustu. Hér er gert ráð fyrir 3 millj. kr. á ári nægi vegna alls fatlaðs fólks. Gerð er athugasemd við kostnaðartölur en dýrt er að þýða og gera táknmálsviðmót á vef. Reikna má með kostnaði upp á 145 kr pr orð.

A.5. Starfsstöð fyrir auðlesinn texta.

Markmið: Að auka framboð auðlesins texta, m.a. fyrir fólk með þroskahömlun

og aðra sem geta nýtt hann.

Unnið verði efni með einföldum „texta“ á íslensku táknmáli fyrir döff fólk með þroskahömlun.

Starfsstöð þar sem veitt verði ráðgjöf, upplýsingar og kennsla varðandi auðlesinn texta hafi sérþekkingu á þörfum döff fólks með þroskahömlun til þess að það fái notið þessa réttar.

(Samskiptamiðstöð heyrnarlausra og heyrnarskertra hefur ekki þetta hlutverk gagnvart döff-fólki eins og fram kemur í texta þingsályktunar. Hennar hlutverk er að stuðla að því að döff fólk geti notið þjónustu á íslensku táknmáli. Þetta gerir stofnunin með rannsóknnum á íslensku táknmáli, kennslu tákn máls og tákn málstúlkun. Mikið af þeim réttindum sem eru til umfjöllunar í stefnu og framkvæmdaáætlun í málefnumfatlaðs fólks fyrir árin 2017–2021 eru ekki beinlínis verkefni Samskiptamiðstöðvar heldur getur stofnunin verið samstarfsaðili um framkvæmd. Stofnunin er málstöð um íslenskt tákn mál og gerir að því leyti mögulegt að mæta þörfum döff fólks, fyrir þjónustu, á íslensku táknmáli en án þess að tryggja réttindi þeirra til þjónustunnar. Þeir aðilar sem veita þjónustu bera ábyrgð á að greiða fyrir hana og þann kostnað sem hlýst af því að veita hana s.s. eins og tákn málstúlkun eða kostnað við námskeið í íslensku táknmáli fyrir starfsfólk (sbr. sektor ansvar))

B. Atvinna.

Undirmerkið 2: Að auka atvinnuþátttöku fatlaðs fólks.

Mælikvarði: Að fjölga atvinnutækifærum fatlaðs fólks.

Til þess að ná markmiði um atvinnu þarf að tryggja rétt döff fólks til túlkunar í atvinnulífi.

Sú túlkun sem nú er veitt í atvinnulífinu er langt frá því að vera fullnægjandi. Starfsfólk sem talar íslenskt tákn mál hefur mun minni möguleika á starfsþróun á vinnustað og framgangi í starfi en heyrandi fólk. Sem dæmi má nefna að enginn döff starfsmaður er í stjórnunarstarfi í íslenskum fyrirtækjum. Samkvæmt áætlun Samskiptamiðstöðvar þyrfti um 3000 tíma á ári eingöngu í atvinnutengd verkefni.

Dæmi til upplýsingar:

Viðskiptahugmyndin Deaf Iceland er ein þeirra hugmynda sem valin var til þess að taka þátt í Startup Tourism árið 2017. Þar er hugmyndin að veita sérsníðna þjónustu og afþreyingu fyrir ferðamenn á táknmáli. Í gegnum 10 vikna viðskiptahraðal hafa fjórir af forsvarsmönnum fyrirtækisins fengið tækifæri til að þróa áfram viðskiptahugmyndir sínar undir leiðsögn reyndra frumkvöðla, fjárfesta, lykilaðila innan ferðaþjónustunnar og annarra sérfræðinga þeim að kostnaðarlausu. Nú þegar fyrirtækið vill taka til starfa eiga forsvarsmenn þess ekki rétt á tákn málstúlkun til þess að geta starfrækt það.

B.1. Ráðgjöf og fræðsla til atvinnurekenda um starfsfólk með fötlun.

Sérstök ráðgjöf verður veitt um stöðu döff fólks á atvinnumarkaði, þörf þess fyrir táknmálstúlkun.

B.2. Byggð verði brú milli framhaldsskóla/háskóla og atvinnulífs.

Sérhæfðir ráðgjafar veita fræðslu um stöðu fatlaðra döff ungmenna og þörf þeirra fyrir táknmálstúlkun.

B.3. Betri atvinnumöguleikar fatlaðs fólks.

Atvinna með stuðningi (AMS) fyrir döff fólk með fötlun er veitt af aðila sem hefur góða færni í íslensku táknmáli og sérstaka þekkingu á aðstæðum og þörfum döff fólks með fötlun.

C. Heilsa.

C.1. Aukin hvatning til hreyfingar og holls mataræðis.

Gera þarf ráð fyrir kostnaði við að þýða fræðslu- og kynningarefni á íslenskt táknmál. Reikna má með viðbótarkostnaði sem nemur 145 kr á hvert orð.

C.3. Fjölgun geðheilsuteyma.

Til þess að ná markmiði um að bæta geðheilsu heyrnarskerts og döff fólks þarf að verða til sérstakt/sérhæft geðheilsuteymi sem hefur sérþekkingu á stöðu og aðstæðum fólksins.

Fram til þessa hefur döff fólk ekki notið fullnægjandi þjónustu vegna þess að sérþekkingu vantar. Búast má við aukinni þörf fyrir sérþekkingu á þessu sviði þar sem þjónusta og aðgengi að málsamfélagi hefur ekki verið fullnægjandi á undanförmum áratug eða eftir að Vesturhlíðarskóla var lokað. Nýjar rannsóknir benda til þess að börn sem ekki hafa fengið aðgengi að málsamfélagi táknmáls t.d. börn sem hafa fengið kuðungsígræðslu eða eru heyrnarskert ná í sumum tilvikum hvorki heyrandi né döff sjálfsmynd. Þau stríði frekar við geðræn vandamál en hin, sem eru hafa döff eða heyrandi sjálfsmynd. Sérþekkingu þarf til að vinna með börn og fullorðna í þessari stöðu. (sjá t.d. Chapman og Dammeyer (2017) <https://doi.org/10.1093/deafed/enw073>)

C.4. Geðsvið sjúkrahúsa veiti sérhæfða geðheilbrigðisþjónustu fyrir fatlaða einstaklinga með flókna og samsetta greiningu.

Markmið: Að fatlað fólk hafi aðgang að sérhæfðri geðheilbrigðisþjónustu.

Döff og daufblindir einstaklingar geta verið með sömu einkenni og lýst er í þessari grein

Sett verða á sérhæfð úrræði sem mætt geta fólki sem talar íslenskt táknmál, daufblindum og þeim sem ekki hafa náð döff sjálfsmynd eða heyrandi sjálfsmynd heldur eru á jaðri samfélaganna eða á milli þeirra. Starfsfólk hefur sérþekkingu á stöðu þeirra og kunnáttu í íslensku táknmáli.

Dæmi um samstarfsaðila: Landspítalinn, Sjúkrahúsið á Akureyri, Greiningar- og ráðgjafarstöð ríkisins, **Samskiptamiðstöð heyrnarlausra og heyrnarskertra**, sveitarfélög, heilsugæslan og samtök fatlaðs fólks.

C.5. Að komið verði á sérhæfðu meðferðarúrræði fyrir fatlað fólk með fíknivanda.

Markmið: Að fatlað fólk með fíknivanda eigi vól á sérhæfðum meðferðarúrræðum.

Sérstaklega verður unnið að því að byggja upp sérþekkingu um stöðu daufblinds og döff fólks og tryggð túlkun á íslenskt táknmál í meðferð fyrir döff fólk sem er með geðfötlun og/eða þroskahömlun.

Dæmi um samstarfsaðila: SÁÁ, Rótin, geðdeild Landspítala, aðrir meðferðaraðilar, Reykjavíkurborg, Greiningar- og ráðgjafarstöð ríkisins, **Samskiptamiðstöð heyrnarlausra og heyrnarskertra** og samtök fatlaðs fólks.

D. Ímynd og fræðsla.

Undirmarkmið 4: Að stuðla að jákvæðu viðhorfi til málefna fatlaðs fólks.

Mælikvarði: Hlutfall þeirra sem þekkja til sammings Sameinuðu þjóðanna um málefni fatlaðs fólks.

D.1. Vakin verði athygli á fjölbreyttu lífi fatlaðs fólks.

Markmið: Að auka skilning og þekkingu á lífi og aðstæðum fatlaðs fólks.

Tilvalið er að gera þátt á íslensku táknmáli s.s. fréttaskýringar-, umræðuþátt, umfjöllun um menningu og sögu döff fólks eða annað áhugavert efni í samfélagi íslenska táknmálsins.

Dæmi um samstarfsaðila: Kvikmyndasjóður Íslands, RÚV, aðrar sjónvarpsstöðvar og samtök fatlaðs fólks, **Samskiptamiðstöð heyrnarlausra og heyrnarskertra**, mennta- og menningarmálaráðuneytið og atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytið.

D.2. Fræðsla um hugmyndafræði í málefnum fatlaðs fólks fyrir kjörna fulltrúa sveitarfélaga.

Markmið: Að auka skilning og þekkingu stjórnáráðgjafanna á málefnum fatlaðs fólks.

Lýsing: Sveitarstjórnarmenn fái árlega kynningu um málefni fatlaðs fólks.

Sérstök áhersla verði lögð á hugmyndafræði samfélags án aðgreiningar þar sem áhersla verði lögð á valdeflingu og notendasamráð. Í tengslum við samfélag án aðgreiningar verður sérstök fræðsla um sérstöðu döff fólks og málsamfélags þeirra. Skýrt verður hvernig framkvæmdin á hugmyndafræði um samfélag án aðgreiningar hæfir ekki döff börnum eða fullorðnum. Hugsá þarf fyrir því að döff fólk fái táknmálsamfélag þ.e. með sínum líkum en verði ekki einangrað innan um íslenskumælandi fólk. Því þarf sérstaka fræðslu til þess að skýra stöðu þess og rétt til þess að njóta menntunar, félagslífs, menningar o.þ.h.

D.3. Fræðsluefni og kynningaráætlanir fyrir heilbrigðisstarfsfólk.

Markmið: Að auka þekkingu heilbrigðisstarfsfólks á fötlun.

Ábyrgð: Velferðarráðuneytið.

Dæmi um samstarfsaðila: Embætti landlæknis, Greiningar- og ráðgjafarstöð ríkisins, **Samskiptamiðstöð heyrnarlaustra og heyrnarskertra** og samtök fatlaðs fólks.

D.4. Aukin þekking lögreglu, ákærvalds og dómskerfis við rannsókn og meðferð ofbeldisbrota.

Markmið: Að fatlað fólk njóti verndar réttarkerfisins til jafns við aðra.

Dæmi um samstarfsaðila: Velferðarráðuneytið/réttindavakt ráðuneytisins, Greiningar- og ráðgjafarstöð ríkisins, **Samskiptamiðstöð heyrnarlaustra og heyrnarskertra**, lögreglan, saksóknarar, dómstólar og samtök fatlaðs fólks.

D.5. Aukin þekking og skilningur heilbrigðisstarfsfólks á þörfum fatlaðs fólks.

Markmið: Að áhersla sé lögð á málefni fatlaðs fólks í námi heilbrigðisstétta.

Sérstök viðbót verður um döff fólk með fatlanir. Til þess að byggja brú milli menntunar og velferðar þarf skilningur á mikilvægi íslenskt tákn máls fyrir lífsgæði og heilsu að vera ljós.

Mörg dæmi eru um að þarfir fólks, sem býr t.d. á sambýlum, fyrir tákn máls umhverfi séu ekki virtar.

Dæmi um samstarfsaðila: Mennta- og menningarmálaráðuneytið, menntastofnanir sem sjá um kennslu á heilbrigðisvísindasviði, Greiningar- og ráðgjafarstöð ríkisins, **Samskiptamiðstöð heyrnarlaustra og heyrnarskertra** og samtök fatlaðs fólks.

D.6. Kynning á samningi Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks.

Markmið: Að vekja almenning til meðvitundar um mannréttindi.

Gera þarf ráð fyrir kostnaði við tákn málsþýðingu á samningnum og kynningarefni. Reikna má með 145 kr á hvert orð sem þarf að þýða á íslenskt tákn máls.

Dæmi um samstarfsaðila: Innanríkisráðuneytið, **Samskiptamiðstöð heyrnarlausra og heyrnarskertra**, Fjölmennit og samtök fatlaðs fólks.

E. Menntun.

Undirmarkmið 5: Að fatlað fólk hafi sömu tækifæri til menntunar og aðrir.

Mælikvarði: Hlutfall fatlaðs fólks sem lýkur námi á framhaldsskólastigi hækki.

Hér er rétt að benda á að **hvergi er unnið að útgáfu námsefnis á íslensku táknmáli**. Náms efni á íslensku táknmáli vantar og er ein alvarleg hindrun í vegi fyrir námi grunnskólabarna sem reiða sig á íslenskt táknmál til samskipta, þroska og menntunar. Þá má bæta við að engar formlegar kröfur eru gerðar til kunnáttu grunnskólakennara í íslensku táknmáli og íslenskt táknmál er ekki kennt sem móðurmál í grunnskólum þar sem heyrnarlaus börn stunda nám þrátt fyrir að lög og námskrár kveði á um það. Skóli án aðgreiningar eins og hann er í framkvæmd veitir börnum sem reiða sig á íslenskt táknmál til samskipta ekki tækifæri til menntunar. Börn sem reiða sig á íslenskt táknmál til samskipta þurfa að vera í skóla með öðrum sem tala sama mál. Bæði kennarar og nemendur þurfa að hafa færni í íslensku táknmáli og hafa námsgögn á íslensku táknmáli til þess að markmiðið náist.

E.1. Aukin samþætting og betri undirbúningur við flutning milli skólastiga.

Markmið: Að bæta möguleika til náms.

Dæmi um samstarfsaðila: Mennta- og menningarmálaráðuneytið, Greiningar- og ráðgjafarstöð ríkisins, **Samskiptamiðstöð heyrnarlausra og heyrnarskertra**, skólaþjónusta sveitarfélaga, leikskólar, grunnskólar, framhaldsskólar, háskólar og samtök fatlaðs fólks.

F. Sjálfstætt líf.

Undirmarkmið 6: Að fatlað fólk njóti mannréttinda til jafns við aðra, þ.m.t. réttarins til sjálfstæðs lífs.

Mælikvarði: Hlutfall fatlaðs fólks sem telur að sú þjónusta sem það fær geri því kleift að lifa sjálfstæðu lífi.

Máltaka og menntun er grundvallarforsenda þess að geta lifað sjálfstæðu lífi í nútíma samfélagi. Það er ekki tryggt í tilvikum þeirra sem fæðast heyrnarlausir eða alvarlega heyrnarskertir (þ.m.t. börn sem fá kuðungsígræðslu). Börn sem fæðast heyrnarlaus, heyrnarskert eða dauðblind eiga að fá þjónustu strax og skerðingin greinist og tækifæri til náttúrulegrar máltöku á íslensku táknmáli (sbr lög nr.61/2011). Koma þarf á öflugri ráðgjafarþjónustu við foreldra barnanna, táknmálskennslu sem fer fram á daginn, greiðslu fyrir vinnutap og kostnað vegna ferðalaga. Markmið þjónustunnar er að tryggja að máltaka barnanna verði í samræmi við eðlileg viðmið. Börn sem reiða sig á íslenskt táknmál til samskipta fái kennslu á íslensku táknmáli í hóp með öðrum börnum sem tala íslenskt táknmál og hafi aðgang að námsefni á íslensku táknmáli.

F.1. Heildræn þjónusta við fatlað fólk með miklar stuðningsþarfir þar sem málstjóri tryggi öryggi og samfellu.

Sérhæfður aðili um málsamfélag og þarfir einstaklinga sem reiða sig á íslenskt

táknmál til samskipta taki þátt í mati á þörfum þeirra. Sérhæft greiningarteymi um daufblindu meti stuðnings- og þjónustuparfir daufblindra einstaklinga í samráði við þá.

Dæmi um samstarfsaðila: Greiningar- og ráðgjafarstöð ríkisins, heilsugæslan, siúkrahús, Jöfnunarsjóður sveitarfélaga, velferðarráðuneytið, Þjónustu- og þekkingarmiðstöð fyrir blinda, sjónskerta og daufblinda einstaklinga, **Samskiptamiðstöð heyrnarlausra og heyrnarskertra**, Heyrnar- og talmeinstöð Íslands og samtök fatlaðs fólks.

F.2. Heildræn þjónusta við fötluð börn með miklar stuðningsþarfir og fjölskyldur þeirra, með aðstoð málstjóra.

Markmið: Að fötluð börn með miklar stuðningsþarfir og fjölskyldur þeirra fái heildstæða þjónustu.

Lýsing: Í tilviki barna með alvarlega skerta heyrn eða eru daufblind verði málstjóri táknmálstalandi (hvort sem börnin reiða sig á ITM eða ekki) og hafi haldgóða þekkingu á málsamfélagi og aðstæðum táknmálstalandi notenda.

Dæmi um samstarfsaðila: Greiningar- og ráðgjafarstöð ríkisins, heilsugæsla, siúkrahús, Jöfnunarsjóður sveitarfélaga, velferðarráðuneytið, Þjónustu- og þekkingarmiðstöð fyrir blinda, sjónskerta og daufblinda einstaklinga, **Samskiptamiðstöð heyrnarlausra og heyrnarskertra**, Heyrnar- og talmeinstöð Íslands og samtök fatlaðs fólks.

G.3. Þjónusta við fötluð börn með sértækar þarfir verði veitt í nærumhverfi þeirra.

Markmið: Að styrkja grunnþjónustu í héraði.

Lýsing: Landshlutateymi verði mynduð í því skyni að auka þekkingu og efla og samþætta þjónustu við börn í heimabyggð. Teymi geti einnig starfað innan hverfa í stærri sveitarfélögum. Um tilraunaverkefni verði að ræða en stefnt sé að því að teymin festi sig í sessi og að starfsemi þeirra verði viðvarandi.

Ábyrgð: Greiningar- og ráðgjafarstöð ríkisins.

Dæmi um samstarfsaðila: Skólaþjónusta sveitarfélaga, BUGL, Reykjavíkurborg, félagsþjónusta sveitarfélaga, **Samskiptamiðstöð heyrnarlausra og heyrnarskertra**, heilsugæslan og skólar.

Tímabil: Tilraunaverkefni í tvö ár.

Kostnaður: 5 millj. kr. á ári.

Mælanlegt markmið: Tvö teymi starfi árin 2018 og 2019.

G.4. Leik- og grunnskólar á landsvísu fái í auknum mæli aðgang að miðlægri þekkingu og ráðgjöf, m.a. með starfsemi svonefndra ráðgjafarleikskóla og -grunnskóla.

Markmið: Að þjónusta við fötluð börn í leik- og grunnskóla sé góð og markviss.

Dæmi um samstarfsaðila: Greiningar- og ráðgjafarstöð ríkisins, heilsugæslan, grunn- og leikskólar, Klettaskóli, BUGL, Þroska- og hegðunarstöð, **Samskiptamiðstöð heyrnarlausra og heyrnarskertra**, Reykjavíkurborg og Jöfnunarsjóður sveitarfélaga.

Tímabil: Viðvarandi.

Kostnaður: Kostnaðarmat verði unnið í framhaldinu.

Mælanlegt markmið: Aukin ánægja foreldra fatlaðra barna með þjónustu

grunn- og leikskóla.

Um greinargerð.

Í greinargerð kemur fram að ryðja verði burt hindrunum, huglægum og efnislegum, sem standa í vegi fyrir því að fatlað fólk geti lifað sjálfstæðu lífi byggðu á eigin ákvörðunum. Dæmi um huglægur hindranir úr íslensku samfélagi eru til dæmis hindranir sem standa í vegi fyrir máltöku heyrnarlausra barna og menntun og þátttöku fullorðins döff fólks í atvinnulífi en þær verða til þegar lög nr 61/2011 eru ekki virt vegna viðhorfa þeirra sem eiga að framfylgja þeim. Reynsla undanfarinna 6 ára hefur sýnt að taka þarf sérstakt tillit og gera sérstakar ráðstafanir til þess að fólk sem reiðir sig á íslenskt táknmál til samskipta, börn og fullorðnir, geti notað málið í öllu lífi sínu. "Íslenskt táknmál er jafnréttihátt íslensku sem tjáningarform í samskiptum manna í milli og er óheimilt að mismuna mönnum eftir því hvort málið þeir nota" (lög nr. 61/2011).

Viðhorf til íslenska táknmálsins, hugmyndir manna um það (e. Language ideologies) og hugmyndir um hvernig málið tengist daglegu lífi fólks birta dæmi um hindranirnar. Það er hugmyndir um hvernig samskipti virka, hvaða mál er rétta málið, hvort mál er gott eða vont, hlutverk málsins í mótun sjálfsins, hvaða hlutverk málið ætti að hafa og hvernig málið lærist. Viðhorfin til íslenska táknmálsins í gegnum söguna, sérstaklega þegar notkun þess var beinlínis bönnuð hafa haft alvarlegar afleiðingar á líf heyrnarlauss fólks. Enþá er víða óbeint bann við notkun íslensks táknmáls þrátt fyrir lög nr 61/2011. Við það skapast hindranir sem hafa áhrif á lífsgæði og samfélagsþátttöku. Dæmi um það er þegar heyrnarlaust fólk með þroskahömlun eða einhverfu fær ekki að nota íslenskt táknmál til samskipta á heimilum sínum s.s. á sambýlum þar sem starfsfólk kann ekki íslenskt táknmál, barn með alvarlega heyrnarskerðingu eða heyrnarleysi sem fær ekki aðgang að málumhverfi til þess að tileinka sér mál á næmisskeiði fyrir það og skólar þar sem heyrnarlaus eða heyrnarskert börn eru við nám og fá ekki að nota íslenskt táknmál í námi sínu vegna kunnáttuleysis þeirra sem eiga að vinna að menntun þeirra og að ekki er séð fyrir námsefni á málinu. Slík staða hindrar þátttöku, þroska, menntun og lífsgæði.

Dæmi eru um að fólk sem er heyrnarlaust fær viðbótarfatlanir vegna þess að grunnþjónusta er ekki veitt á þeim tíma sem þörf er á henni.

Í greinargerðinni er lögð áhersla á hafa forvarnir og snemmtæka íhlutun að leiðarljósi og þá sýn að notandinn sé ávallt í fyrirrúmi og fái þjónustu sniðna að sínum þörfum. Snemmtæk íhlutun vegna heyrnarlausra og heyrnarskertra barna er án efa ein öflugasta leiðin til þess að koma í veg fyrir viðbótarfötlun vegna skerðingar á heyrn. Í henni þarf að felast að foreldrar geti lært íslenskt táknmál a.m.k. tvær vikur á ári með styrk sem greiðir fyrir vinnutap og kostnað vegna ferðalaga og gistingar. Í Noregi fá foreldrar kennslu í táknmáli í 40 vikur frá fæðingu barns til 16 ára aldurs. Foreldrar þar fá allan kostnað greiddan s.s. vinnutap, ferðakostnað, fæði og gistingu.

Um einstaka liði tillögunnar.

A. Aðgengi.

Í tilviki döff þýðir aðgengi að hafa aðgang að málsamfélagi á íslensku táknmáli. Ung börn þurfa að vera í táknálsumhverfi til þess að geta tileinkað sér mál á næmisskeiði fyrir það. Máltaka er grundvöllur menntunar og þroska. Aðgengi að menntun þýðir að kennarar þurfa að kunna íslenskt táknmál (B2 eða

C1 í evrópska tungumálaramma) og námsefni þarf að vera aðgengilegt á íslensku táknmáli. Fólk þarf að geta nota íslenskt táknmál til samskipta til þess að hafa aðgang að samfélagi og ná jafnri stöðu.

Jafnræði.

Gera þarf ráð fyrir táknmálstúlkun við ólíkar aðstæður.

Þá mætti hafa leiðsögn og upplýsingar á íslensku táknmáli á ferðamannastöðum.

A.5. Starfstöð fyrir auðlesinn texta.

Þar er boðið upp á auðlesinn táknmálstexta og ráðgjöf á íslensku táknmáli.

B. Atvinna.

Setja þarf lög/reglur um réttindi fólks, sem reiðir sig á íslenskt táknmál til samskipta, til túlkabjónustu í atvinnulífi.

Þá er mikilvægt að fyrirtækin fái leiðbeiningar vegna ráðningar döfð starfsfólks og táknmálstúlkabjónustu sér að kostnaðarlausu.

C.3. Fjölgun geðheilsuteyma.

Mikilvægt er að eitt geðheilsuteymi hafi sérhæfingu til þess að þjóna daufblindu og döfð fólki. Þar verði tryggð færni í íslensku táknmáli og sérstök þekking á aðstæðum daufblinds og döfð fólks með geðræn vandamál.

E. Menntun.

Til þess að barn, sem fæðist heyrnarlaust eða heyrnarskert, geti nýtt möguleika sína til menntunar þarf það að fá skilyrðislausan aðgang að málumhverfi á íslensku táknmáli strax og heyrnarskerðing greinist. Máltaka er undirstaða menntunar og þroska.

Tryggja þarf að kennarar barna sem reiða sig á íslenskt táknmál til samskipta hafi færni í málinu sem miðast við a.m.k. B2 í evrópska tungumálarámanum. Tryggja þarf að börn sem reiða sig á íslenskt táknmál til samskipta verði saman í kennslu, þó á mismunandi aldri séu, svo unnt verði að skapa málsamfélag.

Tryggja þarf að unnið sé námsefni á íslensku táknmáli.

G.3. Þjónusta við fötluð börn með sértækar þarfir verði veitt í nærumhverfi þeirra.

Mikilvægt er að huga að þörfum barna, sem fæðast heyrnarlaus eða alvarlega heyrnarskert, fyrir málumhverfi til þess að máltaka þeirra og menntun verði hindrunarlaus. Í þeirra tilviki þarf að byggja upp táknmálssamfélag í nærumhverfi eða gera þeim mögulegt að hitta önnur táknmálstalandi börn reglulega til dæmis í tengslum við táknmálsnám foreldra þeirra. Mál lærist ekki nema í samfélagi við aðra. Félagsleg samskipti og menningarþátttaka eru óaðskiljanleg frá máltöku.